

GLOBAL MOLIYAVIY INQIROZ

Orzikulova Sevinch

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada global moliyaviy inqirozning asosiy sabablari va oqibatlari ko'rib chiqiladi, shuningdek, ushbu inqirozni bartaraf etish uchun hukumatlar tomonidan ko'rilgan chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Ushbu jihatlarni tushunish o'tmishdagi xatolardan saboq olishga va kelajakdagi moliyaviy inqirozlar ta'sirini yumshatish uchun strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Buyuk Depressiya, bankrotlik, bank, Jahon moliyaviy inqirozi, moliya institutlari, kreditlash, eksport, investitsiya, Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVF), Jahon Savdo Tashkiloti (JST).

So'nggi o'n yilliklarda jahon iqtisodiyoti global bozorlarga sezilarli ta'sir ko'rsatgan va millionlab odamlar hayotiga ta'sir qilgan bir qancha yirik moliyaviy inqirozlarga duch keldi. Global moliyaviy inqiroz deb ataladigan shunday inqirozlardan biri 2007-yilda boshlangan va Buyuk Depressiyadan keyingi eng og'ir tanazzulga olib keldi.¹

Ushbu inqirozning asosiy sababi Qo'shma Shtatlardagi ko'chmas mulk muammosi edi.² Bir necha yillar davomida uy-joy narxlari tez sur'atlar bilan o'sib bordi, bu esa qarz oluvchilarga qulay ipoteka kreditlarini olish imkonini berdi. Biroq biroz vaqt o'tib mulk narxi pasayishni boshlaganidan so'ng, ko'plab qarz oluvchilar o'z qarzlarini to'lay olmay qolishdi. Bu bankrotliklarning zanjirli reaksiyasiga va moliyalashtirish tizimiga ishonchning yo'qolishiga olib keldi.

Vaziyat tezda jahon moliyaviy bozorlariga tarqalib, investorlar orasida vahima uyg'otdi. Yirik banklar va moliya institutlari jiddiy qiyinchiliklarni boshdan kechirdi va yordam so'rab hukumatlarga murojaat qilishga majbur bo'ldi. Bu inqirozning iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga, jumladan, ishlab chiqarish, iste'mol va bandlikka katta ta'sir qilishiga olib keldi.

Jahon moliyaviy inqirozi jahon iqtisodiyoti uchun uzoq muddatli oqibatlarga olib keldi. Ko'pgina mamlakatlar chuqur tanazzulga, ishsizlikning o'sishiga va daromadlarning pasayishiga duch keldi. Davlatlar iqtisodiyotni rag'batlantirish va

¹ The Global Financial Crisis. Kirish tartibi: <https://www.rba.gov.au/education/resources/explainers/the-global-financial-crisis.html> (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

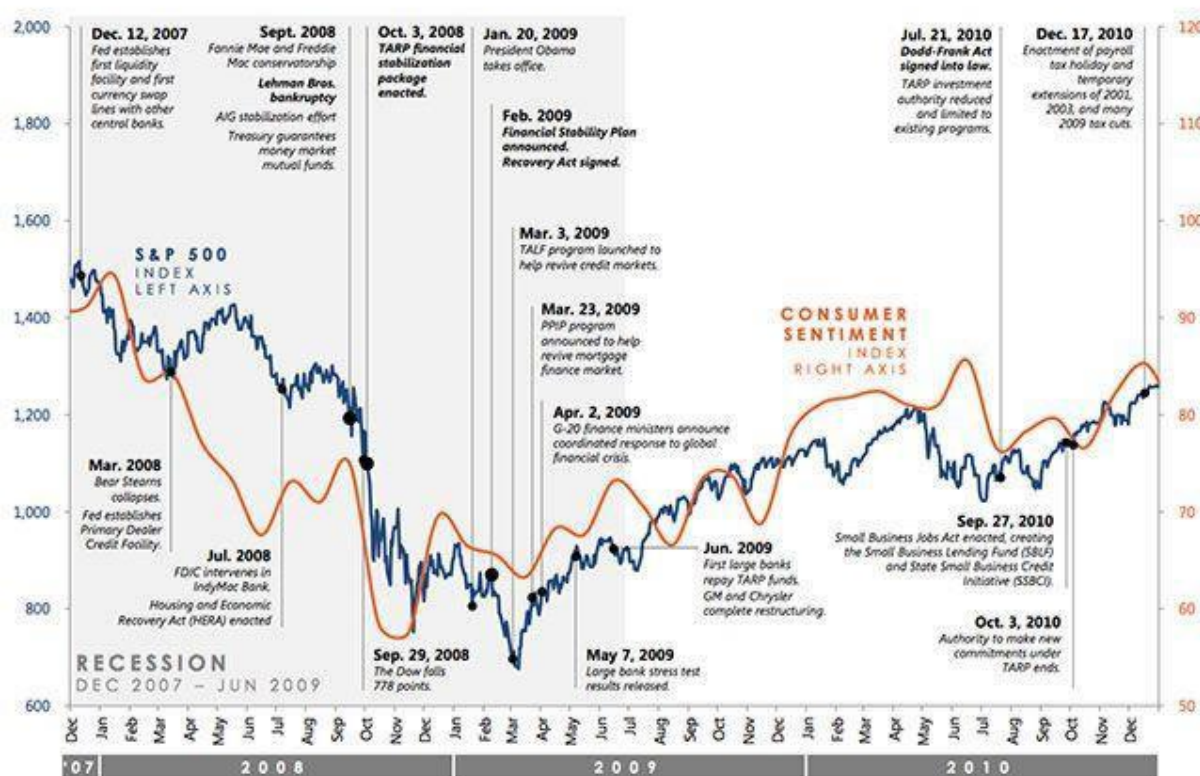
² Causes of the 2008 Financial Crisis. Kirish tartibi: <https://www.thebalancemoney.com/what-caused-2008-global-financial-crisis-3306176> (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

moliya sektorini qo'llab-quvvatlash bo'yicha ulkan dasturlarni amalga oshirishga majbur bo'ldilar.

Jahon moliyaviy inqirozining sabablari

Quyidagi suratda Jahon moliyaviy inqirozining asosiy voqealari keltirilgan.

History of the Financial Crisis: Mid-2007 to 2010

Jahon moliyaviy inqirozi jahon iqtisodiyoti uchun jiddiy tahdid bo'lib, uning sabablari va keltirib chiqargan zararlarini o'rganish muhim ahamiyatga ega. Jahon moliyaviy inqirozining asosiy sabablaridan biri moliyaviy institutlar ustidan tartibga solish va nazoratning yo'qligidir. Inqirozdan oldin banklar, sug'urta kompaniyalari va boshqa moliya institutlari qat'iy qoidalar va cheklovlardan holi bo'lib, ularga minimal nazorat bilan xavfli operatsiyalarni amalga oshirish imkonini berdi. Bu bozorda beqarorlik va spekulativ xatti-harakatlar muhitini yaratdi. Banklar va moliya institutlari haddan tashqari tavakkalchilik bilan shug'ullanadilar, ko'pincha murakkab va noaniq moliyaviy vositalardan foydalanadilar. Bu investitsiyalar yomonlashganda inqiroz ta'sirini kuchaytirdi. Jahon moliya tizimi o'zaro bog'liq bo'lib, butun dunyo bo'ylab moliyaviy institutlar murakkab va bir-biriga bog'langan aktivlarga ega bo'ldi. Inqiroz yuzaga kelganda, u tezda chegaralar bo'ylab tarqalib, global moliyaviy institutlarga ta'sir ko'rsatdi. Inqiroz rivojlanishi bilan moliya tizimiga bo'lgan ishonch pasayib ketdi, bu esa kredit bozorlarining muzlashiga va moliya institutlari o'rtasida ishonchning yo'qolishiga olib keldi va inqirozni yanada kuchaytirdi. Jahon moliyaviy

inqirozining yana bir asosiy sababi - bu beqaror kredit tizimidir. Ko'p sonli uy xo'jaliklari, kompaniyalar va shtatlar qarz mablag'lariga qaram bo'lib qoldi, shu bilan birga kreditlash shartlari tobora qulaylashdi. Biroq kreditlar bo'yicha past foiz stavkalari siyosati pulga bo'lgan yuqori talab bilan birgalikda ko'chmas mulk va boshqa aktivlar bozorlarida bo'shliq paydo bo'lishiga olib keldi. Shundan so'ng moliyaviy vahima paydo bo'ldi.³

Bu omillar birlashib, butun dunyo bo'ylab iqtisodiyotlarga ta'sir ko'rsatuvchi va jiddiy iqtisodiy tanazzulga olib keladigan jiddiy global moliyaviy inqirozga olib kelgan mukammal bo'ronni yaratdi. Inqiroz kelajakda shunga o'xshash hodisalarning oldini olishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar va me'yoriy o'zgarishlarga turtki berdi.

Jahon moliyaviy inqirozining jahon iqtisodiyotiga ta'siri

Jahon moliyaviy inqirozi jahon iqtisodiyotiga jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Bu inqiroz ishlab chiqarishning qisqarishiga, ishsizlikning ko'payishiga va iste'mol talabining pasayishiga olib keldi. Ko'pgina mamlakatlar beqaror moliyaviy bozorlar tufayli eksport va investitsiyalar pasayishiga duch keldi.⁴

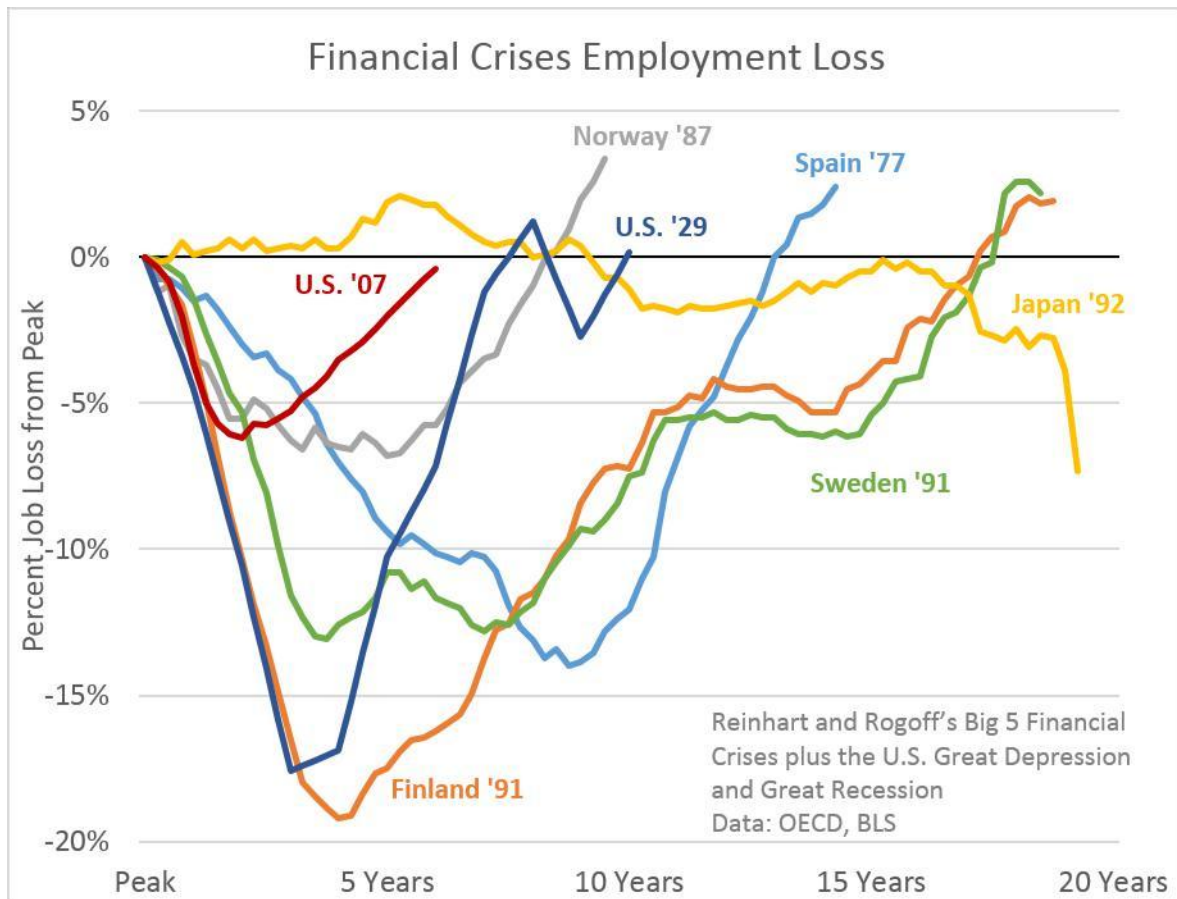
Jahon moliyaviy inqirozining asosiy ta'sirlaridan biri bank tizimiga ishonchsizlikdir. Qarzlarni qaytarmaslik xavfi tufayli banklar boshqa banklar va tadbirkorlik subyektlariga kredit berishni to'xtatdi. Bu investitsiyalar va rivojlanish uchun ajratiladigan mablag'lar miqdorining qisqarishiga olib keldi. Natijada jahon iqtisodiyoti sekinlasha boshladi va ayrim davlatlar defolt yoqasida qoldi. Bundan tashqari, moliyaviy inqiroz valyuta bozorlarida beqarorlikni keltirib chiqardi va mamlakatlar o'rtasidagi savdo shartlarini yomonlashtirdi.

Bu kabi barcha qiyinchiliklarga qaramay, jahon moliyaviy o'zgarishlar va islohotlar uchun ham imkoniyatlar yaratadi. qisqartirish, moliyaviy tartibga solishni takomillashtirish va manbalarini rivojlantirish zarurligini tan olishni boshladilar.

Quyidagi suratda Global moliyaviy inqiroz natijasida kelib chiqqan ishsizlik darajasi ko'rsatilgan.

³ What Caused the Global Financial Crisis? Evidence on the Drivers of Financial Imbalances 1999–2007 [Elektron resurs]
Kirish tartibi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10265.pdf> (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

⁴ Financial crisis of 2007–08. Kirish tartibi: <https://www.britannica.com/money/topic/financial-crisis-of-2007-2008/Effects-and-aftermath-of-the-crisis> (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

inqirozi jahon iqtisodiyotida Ko'pgina davlatlar qarzlarni iqtisodiy o'sishning muqobil

Jahon moliyaviy inqirozini bartaraf etishda davlat va xalqaro tashkilotlarning roli

Jahon moliyaviy inqirozidan chiqishda davlat ham, xalqaro tashkilotlar ham muhim rol o'ynadi. Davlat banklar va kompaniyalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashni joriy etish, soliqlarni kamaytirish yoki tadbirkorlarga imtiyozlar berish orqali iqtisodiyotni barqarorlashtirish choralari ko'rishi mumkin. Shuningdek, u pul muomalasini nazorat qilishi va bank tizimini tartibga solishi mumkin.

Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVF) va Jahon Savdo Tashkiloti (JST) kabi xalqaro tashkilotlar inqirozdan chiqish bo'yicha mamlakatlar sa'y-harakatlarini muvofiqlashtirishda muhim rol o'ynadi. 2008-yilgi moliyaviy inqiroz paytida XVJ to'lov balansi muammolari va valyuta inqiroziga duch kelgan mamlakatlarga moliyaviy yordam taklif qilish orqali javob berdi. U jabrlangan bir qancha mamlakatlarga favqulodda kreditlar va moliyaviy yordam paketlarini taqdim etib, ularga likvidlik tanqisligini bartaraf etish, valyutalarini barqarorlashtirish va iqtisodiyotlariga ishonchni tiklashga yordam berdi. Moliyaviy yordam ko'rsatishdan tashqari, XVJ mamlakatlarga zarur iqtisodiy va moliyaviy islohotlarni amalga oshirishda yordam berish uchun siyosiy maslahatlar va texnik ekspertizalarni ham taklif qildi. Bunga soliq-byudjet va pul-kredit siyosati, bank sektorini qayta qurish, barqarorlikni tiklash va barqaror iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan tartibga solish islohotlari bo'yicha yo'riqnomalar kiritilgan. Bundan tashqari, XVJ inqirozni hal qilish bo'yicha xalqaro sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirishda muhim rol o'ynadi. U Jahon banki va G20 kabi boshqa xalqaro tashkilotlar, shuningdek, alohida davlatlar bilan inqirozga muvofiqlashtirilgan javob choralari ishlab chiqish uchun yaqindan hamkorlik qildi. Bu global moliyaviy tartibga solishni kuchaytirish, moliya bozorlarida shaffoflik va hisobdorlikni oshirish, tizimli xavflarni bartaraf etishda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish tashabbuslarini o'z ichiga olgan.⁵

Jahon Savdo Tashkiloti proteksionizmdan himoya qilishga yordam beradi va jahon iqtisodiyotining tiklanishiga hissa qo'shadigan erkin savdoni rag'batlantiradi. Moliyaviy inqiroz davrida JSTning asosiy vazifalaridan biri iqtisodiy tanazzulni kuchaytirishi mumkin bo'lgan savdo cheklovlarini kuzatish va hal qilish edi. Tashkilot a'zo mamlakatlarga savdo kelishmovchiliklarini muhokama qilish va hal qilish uchun platforma taqdim etdi va shu bilan global iqtisodiyotni yanada beqarorlashtirishi mumkin bo'lgan savdo to'siqlarining kuchayishiga yo'l qo'ymadi. Bundan tashqari, JST rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish va qashshoqlikni

⁵ How to Avoid International Financial Crises and the Role of the International Monetary Fund Kirish tartibi: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp101497#:~:text=The%20international%20institutions%E2%80%94including%20the%20IMF%2C%20the%20World%20Bank,ensuring%20that%20insolvent%20institutions%20are%20dealt%20with%20rapidly>. (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

kamaytirish maqsadida Doha taraqqiyot kun tartibi kabi savdoni liberallashtirish bo'yicha kelishuvlar bo'yicha muzokaralarga yordam berdi. Ochiq va kamsituvchi savdo siyosatini qo'llab-quvvatlash orqali JST global iqtisodiyotga ishonchni tiklash uchun juda muhim bo'lgan yanada bashorat qilinadigan va barqaror savdo muhitini yaratishni maqsad qilgan. Umuman olganda, JSTning erkin va adolatli savdoni rivojlantirish, proteksionizmning oldini olish va savdoni liberallashtirish bo'yicha muzokaralarni osonlashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlari global moliyaviy inqiroz ta'sirini yumshatish va jahon iqtisodiyotining yakuniy tiklanishini qo'llab-quvvatlashga yordam berdi.⁶

Jahon moliyaviy inqirozini bartaraf etishda davlat va xalqaro tashkilotlarning roli jahon iqtisodiyotining barqarorligi va barqaror rivojlanishini ta'minlash bo'yicha samarali strategiyaning ajralmas qismidir.

Global moliyaviy inqiroz davrida risklarni minimallashtirish strategiyalari va vositalari

Global moliyaviy inqiroz davrida kompaniyalar va investorlar ortib borayotgan xavflarga duch kelishdi. Ushbu xavflarni minimallashtirish uchun tegishli strategiyalar va vositalarni qo'llash kerak edi.

Strategiyalardan biri portfelni diversifikatsiya qilishdir. Bu ma'lum bir aktiv yoki sektordan potentsial yo'qotishlar ta'sirini kamaytirish uchun investitsiyalarni turli aktivlar va sektorlar bo'ylab tarqatishni anglatadi.

Yana bir muhim strategiya - bu to'siqlardan foydalanish. Bu bozorda salbiy o'zgarishlar yuz berganda yo'qotishlardan himoya qilish uchun moliyaviy vositalarni sotib olish yoki sotish bo'yicha shartnomalar tuzishni anglatadi.

Bundan tashqari, uzoq muddatli investitsiyalarga e'tibor berilishi kerak. Inqiroz davrida aktivlar narxi sezilarli darajada o'zgarishi mumkin, shuning uchun uzoq muddatli investitsiyalar qisqa muddatli tebranishlarning ta'sirini kamaytirishi mumkin.

Shuningdek, moliyaviy bozorni muntazam tahlil qilish va monitoring qilish risklarni minimallashtirishning samarali vositasi hisoblanadi. Bu o'zgarishlarga o'z vaqtida javob berish va zarur choralarni ko'rish imkonini beradi.⁷

Global moliyaviy inqirozdan olingan saboqlar

2008-yilda boshlangan jahon moliyaviy inqirozi jahon iqtisodiyoti uchun jiddiy oqibatlarga olib keldi. Biroq bu inqiroz ham foydali saboqlar berdi va yangi istiqbollarni ochdi.

⁶ THE FINANCIAL CRISIS AND INTERNATIONAL TRADE: THE CONSEQUENCES FOR DEVELOPING COUNTRIES. Kirish tartibi: <https://www.idos-research.de/en/briefing-paper/article/the-financial-crisis-and-international-trade-the-consequences-for-developing-countries/> (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

⁷ Risk Management Lessons from the Global Banking Crisis of 2008 [Elektron resurs] Kirish tartibi: https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_0910a.pdf (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

Jahon moliyaviy inqirozidan olingan birinchi saboq moliyaviy shaffoflik va javobgarlikni oshirish zaruratidir. Inqiroz shuni ko'rsatdiki, ko'plab banklar va moliya institutlari nazorat qiluvchi organlarning tegishli nazoratisiz xavfli operatsiyalarga jalb qilingan. Shu bois hozir hamma moliya institutlari faoliyatini yanada qattiqroq tartibga solish va nazorat qilishga intilmoqda.

Ikkinchi dars - risklarning xilma-xilligi va diversifikatsiyasi zarurati. Ko'pgina kompaniyalar va investorlar inqiroz sodir bo'lganda o'zlarining barcha aktivlari yoki investitsiyalarini bir sohada jamlash jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkinligini tushunishdi. Shu sababli, endi tobora ko'proq odamlar o'z mablag'lari va risklarini turli aktivlar va investitsiya vositalari o'rtasida taqsimlashga intilmoqda.⁸

Jahon moliyaviy inqirozidan olingan uchinchi saboq iste'molchilarni yanada samarali himoya qilish zarurati⁹. Chunki ste'molchilarning huquqlarini himoya qilish barcha iste'molchilarning adolatli va shaffof bozorlarga kirishini ta'minlaydi. Qachonki iste'molchilar o'zlarini himoyalangan his qilsalar, ular bozorga va sotib olgan mahsulot va xizmatlarga ishonchlari ko'proq bo'ladi. Iste'molchilarni himoya qilish bo'yicha kuchli chora-tadbirlarga ega bo'lgan yaxshi tartibga solingan bozor bozordagi muvaffaqiyatsizliklarning oldini olish va iqtisodiyotga ishonchni kuchaytirish orqali umumiy iqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shishi mumkin. Umuman olganda, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish iste'molchilar va biznes uchun foydali bo'lgan adolatli, xavfsiz va ishonchli bozorni yaratish uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Reserve Bank of Australia. "The Global Financial Crisis." <https://www.rba.gov.au/education/resources/explainers/the-global-financial-crisis.html> (murojaat qilingan sana: 30.11.2024).
2. Amadeo, Kimberly. "Causes of the 2008 Financial Crisis." The Balance. <https://www.thebalancemoney.com/what-caused-2008-global-financial-crisis-3306176> (murojaat qilingan sana: 01.12.2024).
3. Business Insider Australia. "The Complete History of the Financial Crisis." <https://www.businessinsider.com/chart-financial-crisis-2013-9> (murojaat qilingan sana: 02.12.2024).
4. International Monetary Fund. "What Caused the Global Financial Crisis? Evidence on the Drivers of Financial Imbalances 1999–2007." <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10265.pdf> (murojaat qilingan sana: 29.11.2024).

⁸ Risk Management Lessons from the Global Banking Crisis of 2008 [Elektron resurs] Kirish tartibi: https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_0910a.pdf (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

⁹ Lessons and Policy Implications from the Global Financial Crisis [Elektron resurs] Kirish tartibi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1044.pdf> (murojaat qilingan sana: 15.01.2024)

5. Britannica. "Financial Crisis of 2007–08: Effects and Aftermath of the Crisis." <https://www.britannica.com/money/topic/financial-crisis-of-2007-2008> (murojaat qilingan sana: 03.12.2024).
6. Vox. "The Fed and the 2008 Financial Crisis." <https://www.vox.com/2014/6/20/18079946/fed-vs-crisis> (murojaat qilingan sana: 04.12.2024).
7. International Monetary Fund. "How to Avoid International Financial Crises and the Role of the International Monetary Fund." <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp101497> (murojaat qilingan sana: 28.11.2024).
8. German Institute of Development and Sustainability (IDOS). "The Financial Crisis and International Trade: The Consequences for Developing Countries." <https://www.idos-research.de/en/briefing-paper/article/the-financial-crisis-and-international-trade-the-consequences-for-developing-countries/> (murojaat qilingan sana: 27.11.2024).
9. Financial Stability Board. "Risk Management Lessons from the Global Banking Crisis of 2008." https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_0910a.pdf (murojaat qilingan sana: 05.12.2024).
10. International Monetary Fund. "Lessons and Policy Implications from the Global Financial Crisis." <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1044.pdf> (murojaat qilingan sana: 26.11.2024).